

“ADABIY ALOQALAR VA ULARNING TURLARI”

Farg’ona davlat universiteti

Filologiya va tillarni o’qitish: o’zbek tili yo’nalishi

III bosqich talabasi

Ahmadaliyeva Rayhona

Anotatsiya: Mazkur maqolada adabiy aloqa tushunchasining nazariy asoslari, uning yuzaga kelish omillari hamda asosiy turlari ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Adabiy aloqaning shakllanish jarayonida tarixiy, ijtimoiy-madaniy va estetik omillarning o‘rni alohida yoritiladi. Shuningdek, bevosita va bilvosita adabiy ta’sir shakllari, tarjimaning adabiyotlararo muloqotdagi roli, intertekstual munosabatlarning badiiy tafakkur rivojidadagi ahamiyati keng ko‘rib chiqiladi.

Maqolada adabiy aloqaning milliy va jahon adabiyoti taraqqiyotidagi o‘rni, uning global adabiy jarayon bilan uzviy bog‘liqligi asoslab beriladi. Bundan tashqari, adabiy aloqaning zamonaviy bosqichda madaniy integratsiya va adabiy innovatsiyalarni shakllantirishdagi ahamiyati ham tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: adabiy aloqa, komparativistika, milliy adabiyot, global adabiy jarayon. intertekstuallik, tarjima, madaniy almashinuv, badiiy ta’sir,

Annotation: This article examines the theoretical foundations of literary relations, the factors contributing to their emergence, and their main types from a scientific perspective. It highlights the role of historical, socio-cultural, and aesthetic factors in the formation of literary interactions. The study also explores direct and indirect forms of literary influence, the role of translation in intercultural communication, and the significance of intertextuality in the development of artistic thinking.

Furthermore, the article analyzes the importance of literary relations in the development of both national and world literature, emphasizing their connection with the

global literary process. It also considers the role of literary relations in fostering cultural integration and literary innovation in the modern era.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические основы литературных связей, факторы их формирования и основные виды с научной точки зрения. Особое внимание уделяется роли исторических, социокультурных и эстетических факторов в развитии литературного взаимодействия. Также анализируются прямые и косвенные формы литературного влияния, значение перевода в межкультурной коммуникации и роль интертекстуальности в развитии художественного мышления. В статье раскрывается значение литературных связей в развитии национальной и мировой литературы, их взаимосвязь с глобальным литературным процессом. Кроме того, рассматривается роль литературных связей в формировании культурной интеграции и литературных инноваций на современном этапе.

Adabiy aloqa — bu turli milliy adabiyotlar, yozuvchilar va badiiy matnlar o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sir va aloqadorlikni ifodalovchi murakkab madaniy-estetik hodisadir. U adabiyot rivojining muhim omili sifatida qaralib, g‘oyaviy, uslubiy va janriy jihatlarning bir adabiy muhitdan boshqasiga o‘tishini ta‘minlaydi. Adabiy aloqa jarayonida nafaqat matnlar, balki ularning ortida turgan tarixiy, ijtimoiy va falsafiy qarashlar ham o‘zaro uyg‘unlashadi. Shu jihatdan u komparativ adabiyotshunoslikning asosiy tadqiqot obyektlaridan biri hisoblanadi.

Adabiy aloqaning shakllanishi ko‘pincha bevosita va bilvosita yo‘llar orqali amalga oshadi. Bevosita aloqada yozuvchi yoki ijodkor boshqa adabiy muhit bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri tanishadi, asarlarni asl tilida o‘qiydi yoki madaniy muloqotda bo‘ladi. Bilvosita aloqada esa ta‘sir vositachilar orqali yetib keladi, ya‘ni bir adabiyot boshqa bir adabiyot orqali uchinchi adabiy muhitga kirib boradi. Bunday jarayonlarda mazmuniy va uslubiy o‘zgarishlar yuzaga kelishi tabiiy hol hisoblanadi.

Tarjima adabiy aloqaning eng muhim mexanizmlaridan biridir. U asarning milliy chegaralardan chiqib, boshqa til va madaniyatga singishiga xizmat qiladi. Tarjima jarayonida nafaqat til birliklari, balki madaniy kontekst, obrazlar tizimi va muallifning estetik qarashlari ham qayta ifodalanadi. Shu sababli tarjima ijodiy faoliyat sifatida baholanadi va adabiy aloqaning faol shakli sifatida namoyon bo‘ladi.

Adabiy aloqa doirasida intertekstual munosabatlar ham muhim o‘rin egallaydi. Bunda bir matn boshqa matn bilan yashirin yoki oshkora aloqaga kirishadi, iqtiboslar, reminissensiyalar, syujet parallellari orqali yangi badiiy ma’no hosil qiladi. Bu jarayon ijodiy ta’sirning murakkab ko‘rinishi bo‘lib, adabiy merosning davomiyligini ta’minlaydi.

Shuningdek, adabiy aloqa madaniy hamkorlik shaklida ham namoyon bo‘ladi. Turli adabiy anjumanlar, festival va ijodiy uchrashuvlar orqali yozuvchilar va tadqiqotchilar o‘rtasida fikr almashinuvi yuzaga keladi. Bu esa adabiyotlararo integratsiyani kuchaytiradi va yangi badiiy yo‘nalishlarning paydo bo‘lishiga zamin yaratadi. ilmiy konferensiyalar, Umuman olganda, adabiy aloqa adabiyot taraqqiyotining ajralmas qismi bo‘lib, u milliy va jahon adabiy jarayonining uzviyligini ta’minlaydi. Bu hodisa orqali adabiyotlar o‘zaro boyiydi, yangi estetik tamoyillar shakllanadi va o‘z quvchi tafakkuri kengayadi. Shuning uchun adabiy aloqani ilmiy asosda o‘rganish zamonaviy adabiyotshunoslikning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Xulosa:

Yuqoridagi tahlillardan ko‘rinadiki, adabiy aloqa — bu milliy adabiyotlarning o‘zaro boyishiga xizmat qiluvchi murakkab va ko‘p qatlamli jarayondir. U tarixiy, ijtimoiy-madaniy hamda estetik omillar ta’sirida shakllanib, turli xalqlar adabiy merosini bir-biriga yaqinlashtiradi. Bevosita va bilvosita aloqalar orqali g‘oyalar, obrazlar va uslublar almashinuvi yuz beradi, bu esa adabiyot rivojiga yangi yo‘nalishlar olib kiradi.

Tarjima jarayoni adabiy aloqaning eng muhim vositasi sifatida milliy chegaralarni kengaytirib, asarlarning global miqyosda tarqalishini ta’minlaydi. Intertekstual munosabatlar esa badiiy tafakkurning uzviyligini saqlab, adabiy merosning davomiyligini

mustahkamlaydi. Shu bilan birga, zamonaviy davrda adabiy aloqa madaniy integratsiya va innovatsion g'oyalarning shakllanishida muhim o'rin tutmoqda.

Xulosa qilib aytganda, adabiy aloqa nafaqat adabiyotlararo munosabatni, balki insoniyat tafakkuri ifodalaydi. Uni chuqur ilmiy o'rganish bugungi va madaniyatining umumiy taraqqiyotini globallashtirish sharoitida ayniqsa dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Quronov D. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2018.
2. Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2007.
3. Rasulov A. Adabiy aloqalar va komparativistika. – Toshkent: Fan, 2012.
4. Lotman Yu. M. Badiiy matn strukturasi. – Moskva: Iskustvo, 1970.
5. Bakhtin M. M. Estetika slovesnogo tvorchestva. – Moskva, 1979.